

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ

УДК 811.111.81(373)

В.С. КУРДЮКОВА,

*викладач кафедри англійської філології та перекладу
Дніпропетровського університету економіки та права
імені Альфреда Нобеля*

ГЕНДЕРНІ МАРКЕРИ АНГЛОМОВНОГО ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ТЕКСТУ

У статті розглянуто проблеми виникнення та вживання терміну «гендер» у лінгвістиці. На матеріалі сучасних англійських публіцистичних текстів визначено найбільш поширені гендерні маркери, що притаманні мовленню чоловіків та жінок.

Ключові слова: гендер, гендерна лінгвістика, комунікація, абстрактний іменник, термін, воєнна лексика, експресивна лексика, кліше, модальне дієслово.

У статті висвітлюються гендерні особливості мовлення чоловіків та жінок в англо-мовному публіцистичному тексті. Актуальність дослідження визначається детальним вивченням як гендерних маркерів мовленнєвої поведінки в цілому, так і засобів їхнього відтворення в текстах англомовної публіцистики. Гендерна лінгвістика – це досить новий напрям, який стає все більш популярним. Він вивчає особливості мови жінок та чоловіків, відмінні риси жіночого та чоловічого мовленнєвого стилю.

Зараз гендерна лінгвістика є популярною наукою і в Україні. Серед провідних вчених, які займаються проблемами вивчення гендеру у лінгвістиці В.О. Борисенко, А.П. Мартинюк, О.І. Горошко, О.М. Холод, О.Л. Бессонова, А.В. Кіріліна та ін.

Метою цієї статті є аналіз використання гендерних маркерів у мовленні політичних лідерів та дослідження їх особливостей. Теоретичною та методологічною основою роботи стали науково-дослідні праці як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів з гендерології, стилістики, соціолінгвістики та психолінгвістики, а саме О.Л. Бессонової, О.І. Горошко та А.В. Кіріліної.

Для виконання дослідження було обрано публіцистичні тексти, які містять типові приклади речень з гендерними маркерами. Для аналізу та дослідження гендерних маркерів ми використали інаугураційну промову Барака Обама, а також промови Джона МакКейна, Сари Пейлін, Хіларі Клінтон.

Ми вирішили дослідити мовлення політичних лідерів з точки зору вживання гендерно маркованої лексики через недостатнє висвітлення цієї теми, яка, на наш погляд має дуже велике значення як у лінгвістиці, так і в інших сферах, наприклад, написанні текстів політичних промов (speechwriting).

Промови політичних лідерів належать до публіцистичного стилю, який обслуговує сферу соціальних відносин: політику, економіку, культуру тощо. Публіцистичний дискурс – це дискурс газет, суспільно-політичних журналів, пропагандистських радіо- та телепередач, коментарів до документальних фільмів, виступів на зборах і мітингах, різних промов, тощо.

Виникнення поняття «гендер» у лінгвістичній науці. Термін «гендер» увійшов до лінгвістики досить своєрідним шляхом: англійський термін *gender*, що означає граматичну категорію роду, був вилучений з лінгвістичного контексту і перенесений в дослідне поле інших наук – соціальної філософії, соціології, історії, а також у політичний дискурс.

Сучасна соціальна наука розрізняє поняття «стать» і «гендер» (*gender*). Традиційно перше з них використовувалося для позначення тих анатомо-фізіологічних особливостей людей, на основі яких людські істоти визначаються як чоловіки або жінки. Стать (тобто біологічні особливості) людини вважалася фундаментом і першопричиною психологічних і соціальних відмінностей між жінками і чоловіками. Впродовж розвитку наукових досліджень було ясно, що з біологічної точки зору між чоловіками і жінками набагато більше схожості, ніж відмінності. Багато дослідників навіть вважають, що єдина чітка і значуща біологічна відмінність між жінками і чоловіками полягає в їх ролі у відтворенні потомства. Сьогодні очевидно, що такі «типові» відмінності статі, як, наприклад, високий зріст, більша вага, мускульна маса і фізична сила чоловіків вельми непостійні і набагато менше пов'язані зі статтю, ніж було прийнято вважати [2].

У мовознавстві ж гендер прийшов (а в англійській мові – повернувся в новому значенні) дещо пізніше зі сфери соціальних наук, коли гендерні дослідження одержали статус міждисциплінарного напрямку. Разом з цим поняття гендер функціонує в англійській лінгвістичній літературі, зрозуміло, і у своєму старому значенні.

Взагалі, гендер (або соціо-культурна стать людини) – соціальна стать людини на відміну від біологічної статі: соціально-ролевий статус, який визначає соціальні можливості кожної статі в освіті, професійній діяльності, доступ до влади, сімейній ролі та репродуктивній поведінці і є одним з базових вимірів соціальної структури суспільства. Як правило, вживання слова «гендер» як загального синоніму слова «стать» є некоректним: гендер – це соціальна роль, зумовлена статтю людини. У своєму дослідженні ми спираємося на визначення А.В. Кіріліної, яка зазначає, що гендер виявляє поведінкові норми мовлення чоловіків та жінок у текстах різного типу, стильові особливості, які можуть бути класифіковані як ті, що притаманні мовленню чоловіків або жінок, а також осмислення мужності та жіночності у різних мовах та культурах.

Гендерні маркери, притаманні мовленню чоловіків. Дослідивши літературу, присвячену особливостям писемного мовлення чоловіків, можна узагальнити такі риси:

1) чоловіки досить часто у своєму мовленні використовують воєнну лексику. Асоціативні поля чоловіків та жінок обумовлені відмінними фрагментами картини світу. Чоловіки більш обізнані у таких сферах, як спорт, полювання, професійна та воєнна сфери (наприклад, *to patrol, war, violence, anti-war movement, military facilities, top arms control official* etc.) [1];

2) використання великої кількості абстрактних іменників також характеризує мовлення чоловіків (наприклад, *fear, dependence, greed, irresponsibility, failure, choice, age* etc.);

3) під час передачі емоцій або при наданні оцінки предмету, чоловіки, на відміну від жінок, використовують слова з найменшим емоційним забарвленням, а також використовують одноманітні стилістичні засоби (наприклад, епітети *new, current, badly* etc.);

4) під час звернення до рідних та близьких людей чоловіки поєднують офіційну та емоційно марковану лексику;

5) чоловіки широко використовують газетно-публіцистичні кліше (наприклад, *to call for action*);

6) для мовлення чоловіків характерним є використання нецензурних слів;

7) дієслова в активному стані також характеризують мовлення чоловіків (наприклад, *has become, cannot be* etc.);

8) невідповідність знаків пунктуації емоційній напрузі є характерною особливістю писемного мовлення чоловіків.

9) у мові чоловіків також відзначають термінологічність, прагнення до точності номінації, більший, порівняно з жіночим, фактор впливу професії (наприклад, *economy, health care, globalization, private equity* etc.);

10) чоловіки більш яскраво порівняно із жінками використовують негативну оцінку.

Ми обрали найбільш широко вживані маркери гендеру, притаманні чоловікам, та проаналізували особливості їх використання на прикладах текстів публіцистичного стилю.

Абстрактні іменники. Велику групу в класифікації гендерних маркерів, характерних для стилю мовлення чоловіків, формують абстрактні іменники. Для перекладача проблема полягає у більш низькій – порівняно з українською мовою – частотності їх вживання в англійському публіцистичному стилі, де наголос робиться на чуттєвому сприйнятті. Але у той самий час, аналізуючи тексти промов та статей, авторами яких є чоловіки, ми дійшли висновку, що абстрактні іменники у таких текстах вживаються набагато частіше, ніж у тих, що належать жінкам.

Приклад із промови Б.Обами: *I thank President Bush for his **service** to our nation, as well as the **generosity and cooperation** he has shown throughout this **transition*** [7].

Я вдячний президенту Бушу за його **служіння** нашому народу та за його **великодушність і співпрацю** в цей перехідний період.

Приклад із промови Д.МакКейна: *When a public school fails to meet its **obligations** to students, parents deserve a choice in the **education** of their children* [6].

Коли державна школа не здатна виконати свої **обов'язки** перед учнями, їх батьки заслуговують на право зробити вибір у сфері **навчання** своїх дітей.

Терміни. У словниковому складі мови велике місце належить термінологічній лексиці, кількість якої весь час помітно зростає. Терміном називається спеціальне слово або словосполучення, що вживається для точного вираження поняття з якої-небудь галузі знання – науки, техніки, суспільно-політичного життя, мистецтва, юриспруденції тощо.

Приклад із промови Б.Обами: *The success of our economy has always depended not just on the size of our **Gross Domestic Product**, but on the reach of our prosperity; on the ability to extend opportunity to every willing heart – not out of charity, but because it is the surest route to our common good* [7].

Успіх нашої економіки завжди залежав не тільки від розмірів **валового внутрішнього продукту**, але і від процвітання, від нашого вміння розширити можливості для надання допомоги кожній людині, яка цього прагне – не заради благодійності, а лише через те, що це найбільш упевнений шлях до нашого загального добробуту.

Приклад із промови Д. МакКейна: *To Americans who have yet to decide who **to vote for**, thank you for your consideration and the opportunity to win your trust* [6].

Я дякую американцям, які ще не вирішили за кого **голосуватимуть**, за вашу увагу та можливість завоювати вашу довіру.

Воєнна лексика. До воєнної лексики передусім належать усі слова та словосполучення, що означають воєнні поняття, тобто безпосередньо пов'язані зі збройними силами, воєнною справою, війною тощо. До воєнної лексики належать як слова та словосполучення, що передають специфічні воєнні поняття, так і слова та словосполучення, які передусім використовуються у збройних силах.

Приклад із промови Д. МакКейна: *I'm running for president **to keep the country I love safe, and prevent other families from risking their loved ones in war** as my family has* [6].

Я беру участь у президентських виборах, бо хочу **гарантувати безпеку країні**, яку я люблю, та допомогти іншим родинам **уникнути ризику** врятувати родичів та близьких людей під час **війни**, як це сталося у моїй власній родині.

Приклад із промови Б. Обами: *With old friends and former foes, we'll work tirelessly to lessen the **nuclear threat**, and roll back the specter of a warming planet* [7].

Разом із нашими старими друзями та колишніми супротивниками ми невпинно будемо зменшувати **ядерну загрозу** та вирішувати проблему глобального потепління на планеті.

Гендерні маркери, притаманні жінкам. Ми дослідили роботи, в яких висвітлюються проблеми, що притаманні писемному мовленню жінок, та вирішили спиратися у своєму дослідженні на класифікацію А.В. Кіріліної та М. Томської, за якою виокремлюються такі особливості мовлення жінок:

1) велика кількість вставних слів, означень, обставин та додатків (наприклад, додатки – *mothers, wives, sisters, daughters, learners, workers, citizens and leaders*; означення – *access, health care, jobs, credit*, вводні слова *however, etc.*);

2) модальні конструкції, що висловлюють різний ступінь невпевненості та невизначеності, наприклад: можливо, певно, на мою думку та ін. (наприклад, *can, may, must, ought, shall* etc.);

3) використання престижних, елітних та стилістично підвищених форм, кліше, книжкової лексики;

4) використання конотативно нейтральних слів та фраз, евфемізмів (наприклад, *у нетверезому стані замість сп'янілий*);

5) велика образність мовлення під час описування почуттів;

6) дуже часто використовується конструкція прислівник+прислівник (наприклад, *too often, too long* etc.), складні та прості речення, синтаксичні обороти з подвійним запереченням;

7) також мова жінок набагато більш емоційна в цілому, аніж мова чоловіків (наприклад, паралелізм: *playing...washing...taking*; антоніми *unite ma divide*; епітети *different ma common*, etc.).

Модальні дієслова. В англійській мові є група дієслів (*can, may, must, ought, shall, should, will, would, need, dare* etc.), які називаються модальними. Ці дієслова не мають усіх основних форм, властивих іншим дієсловам, і тому вони ще називаються недостатніми.

Приклади із промови Х.Клінтон: *Those of us who have the opportunity to be here have the responsibility to speak for those who **could** not* [5].

Ті з нас, хто має можливість бути тут, відповідальні за те, щоб висловити думку і тих осіб, які зараз відсутні.

*No one **should** be forced to remain silent for fear of religious or political persecution, arrest, abuse or torture* [5].

Жодна людина не **може** бути змушена мовчати через страх релігійного або політичного переслідування, арешту, жорстокості або катування.

Книжна лексика. Книжна лексика – це лексика, властива писемній формі літературної мови, вживана в науковій літературі, публіцистичних творах, офіційно-ділових документах тощо. До книжної лексики належать багато слів, що означають абстрактні поняття, слова з виробничо-професійної галузі, поетичні слова, вживані в художній літературі. Сюди ж належать книжно-урочисті слова, значна частина архаїзмів, екзотизмів та варваризмів. Жінки схильні до вживання книжкової лексики і зазвичай обирають той лексичний варіант, який є більш елітним та вишуканим.

Термін «книжна лексика» є певною мірою умовним, своєю семантикою він не обіймає всіх стильових функцій тих слів, що об'єднуються ним.

Приклад із промови Х. Клінтон: *When women are **excluded** from the political process, they become even more **vulnerable to abuse*** [5].

Коли жінок **не допускають** до політичного процесу, вони стають ще більш **вразливі в плані поганого до них ставлення**.

Експресивна лексика. Експресивна лексика – це слова, які не тільки виражають якість поняття, а й мають емоційний відтінок. До експресивної лексики належать слова, що виражають якісну оцінку предметів, явищ дійсності, осіб, стану й почуття, урочисті слова. Експресивні слова мають позитивне або негативне значення.

Паралельні конструкції.

Приклад із промови С. Пейлін: *Starting in January, in a McCain-Palin administration, we're going to **lay more pipelines ... build more new-clear plants and create jobs with clean coal*** [8].

Починаючи із січня, ми, адміністрація МакКейна та Пейлін, збираємося **прокласти більше трубопроводів, збудувати більше нових екологічно чистих заводів та створити нові робочі місця** у сфері видобутку збагаченого вугілля.

Стилістичний засіб переліку.

Приклад із промови Х. Клінтон: *Let them listen to the voices of women in their **homes, neighborhoods, and workplaces*** [5].

Нехай вони почують голоси жінок **у домівках, по сусідству та на роботі**.

Гіперболізована експресивність.

Приклад із промови Х. Клінтон: *These abuses have continued because, for **too long**, the history of women has been a history of silence* [5].

Ці зловживання тривали, бо історія жінок **занадто довго** залишалася історією мовчання.

Загальні риси мовлення, притаманні як чоловікам, так і жінкам

Переклад газетно-публіцистичних кліше. Сьогодні кліше в загальному арсеналі мовних засобів посідають дуже важливе, якщо не найголовніше, місце. Через те, що кліше широко використовуються у публіцистичному стилі, ми виявили дуже велику частотність їх вживання як у текстах політичних промов жінок, так і у промовах чоловіків.

Приклад із промови Д. МакКейна: *Reducing government spending and getting rid of failed programs will let you keep more of your own money to save, spend and invest* [6].

Якщо ми зменшимо державні витрати та **позбудемося** програм, які не працюють, ви зможете більше заощаджувати, витратити та інвестувати.

Приклад із промови Х. Клінтон: Let them look at the women gathered here and at Huairou – the homemakers, nurses, teachers, lawyers, policymakers, and women who **run** their own **businesses** [5].

Хай вони подивляться на жінок, які зібралися тут, у Хуайжоу, – домогосподинь, медсестер, вчителів, юристів, політиків та жінок, які **мають власний бізнес**.

У нашому дослідженні ми приділили велику увагу функціонуванню гендерних маркерів, дослідивши їх на матеріалі сучасних промов політичних лідерів-чоловіків та жінок. Ми виокремили ті гендерні особливості мовлення чоловіків та жінок, які використовуються на сучасному етапі в англійських публіцистичних текстах, а також дійшли висновку, що вживання кліше характерне для мовлення обох статей.

З точки зору лінгвістики ці особливості мають великий вплив на прагматику одержувача тексту, тобто за допомогою використання тих чи інших прийомів враження слухача від промови буде неоднаковим. Ураховуючи ці особливості, можемо сказати, що результати цього дослідження можуть бути використані не лише у лінгвістиці, але і у політиці, а саме у написанні промов політичних лідерів для створення потрібного іміджу. Основні проблеми, які постають під час перекладу гендерних маркерів – це проблеми, пов'язані із їх збереженням у тексті перекладу. Адже перекладачеві необхідно якомога краще передати гендерні маркери, характерні для тексту оригіналу, у тексті перекладу. Це необхідно для того, щоб зберегти особливості певного тексту, а також для передачі притаманних мовленнєвих рис та стилю автора тексту.

Список використаної літератури

1. Бессонова О.Л. Порівняльний опис гендерних концептів у структурі ціннісної картини світу в англійській та українській мовах / О.Л. Бессонова // Вісник Сумського державного університету. – № 4. – Суми: Вид-во СумДУ, 2002.

2. Горошко О.І. Особенности мужского и женского речевого поведения (психолингвистический анализ): автореф. дис. ... канд. филол. наук / О.І. Горошко. – М.: МГУ, 1996. – 21 с.

3. Горошко О.І. Особенности мужского и женского стиля письма / О.І. Горошко // Гендерный фактор в языке и коммуникации. – Вып. 446. – М.: МГЛУ, 1999. – С. 44–60.

4. Кирилина А. Лингвистические гендерные исследования / А. Кирилина, М. Томская // Отечественные записки. – 2005. – № 2. – С. 89–101.

5. Clinton H. Women's rights are human rights / H. Clinton // Режим доступу до промови: <http://www.famousquotes.me.uk/speeches/Hillary-Clinton/>

6. McCain J. Speech at the Republican National Convention / J. McCain // Режим доступу до промови: http://elections.nytimes.com/2008/president/conventions/videos/20080904_MCCAIN_SPEECH.html

7. Obama B. Inaugural address / B. Obama // Режим доступу до промови: <http://www.nytimes.com/2009/01/20/us/politics/20text-obama.html>

8. Palin S. Speech to the Republican Convention / S. Palin // Режим доступу до промови: http://www.huffingtonpost.com/2008/09/03/sarah-palin-rnc-conventio_n_123703.html

В статье рассматриваются проблемы возникновения и употребления термина «гендер» в лингвистике. На материале современных английских публицистических текстов выделены наиболее распространенные гендерные маркеры, свойственные речи мужчин и женщин.

Ключевые слова: гендер, гендерная лингвистика, коммуникация, абстрактное существительное, термин, военная лексика, экспрессивная лексика, клише, модальный глагол.

In this article the problems of emergence and usage of the term gender have been considered. On the basis of English publicistic texts the most frequently used male and female gender markers have been identified.

Key words: gender, gender linguistics, communication, abstract noun, term, military vocabulary, expressive vocabulary, cliché, modal verb.

Надійшло до редакції 8.02.2011.